

Boekbespreking

Herman van Bergeijk

Paul Brusse en Wijnand Mijnhardt (red.)

Balans tussen stad en platteland

4 delen, Zwolle (Waanders) 2011, 248 pp.

Een nieuw ijkpunt voor de geschiedenis: Zeeland?

Wanneer de blik op Nederland wordt gericht, wordt gewoonlijk alleen gekeken naar de provincies die de huidige Randstad omvatten. De periferie blijft meestal uit het zicht. In de geschiedenis van Nederland speelde de provincie Zeeland aanvankelijk een rol van betekenis, maar die is inmiddels wel uitgespeeld. Zeeland is thans in de ogen van velen een verlaten oord.

In 1983 beweerde de Utrechtse historicus Wijnand Mijnhardt reeds: 'Het onderzoek naar de provinciale en regionale culturen beperkt zich tot een enkele aanzet in provinciegeschiedenissen, en de culturele relaties met landen buiten de Republiek en het proces van integratie zijn nog maar nauwelijks onderzocht. Het resultaat is dat we voornamelijk studies bezitten die zich concentreren op Holland.'¹ Vijftien jaar later was er niet veel veranderd, ondanks dat Mijnhardt en Joost Kloek in hun magistrale studie van de Nederlandse republiek rond 1800 stellen: 'De grootste sociaal-geografische tegenstelling in de Republiek was (...) niet die tussen stad en platteland, maar die tussen geurbaniseerde en minder verstedelijkte gewesten. Die leverde ook de meeste fricties op. De economische belangen waren vaak anders. Holland en Zeeland waren altijd op de zee en de overzeese handel gericht, terwijl de oriëntatie van de landgewesten veeleer agrarisch en interregionaal was.'² Zeeland kwam in dit boek echter nauwelijks ter sprake.

Het is het lot van Zeeland geweest dat door verschuivingen van de economische en politieke macht in Europa de betekenis van de zee voor zijn bestaan steeds minder belangrijk is geworden en dat het steeds meer een landgewest werd. Aan het einde van de achttiende eeuw was het gedaan met de macht van de handelssteden in Zeeland. Vele stedelingen verlieten de stad en trokken naar het land. Het evenwicht verschoof en door demografische verschuivingen veranderde ook het

1
W.W. Mijnhardt, 'De geschiedschrijving over de ideeëngeschiedenis van de 17e- en 18e-eeuwse Republiek', in: W.W. Mijnhardt (red.), *Kantelend geschiedbeeld. Nederlandse historiografie sinds 1945*, Utrecht/Antwerpen (Het Spectrum) 1983, p. 162.

2
J. Kloek en W. Mijnhardt, *1800. Blauwdrukken voor een samenleving*, Den Haag (Sdu Uitgevers) 2001, p. 55.

Book review

Herman van Bergeijk

Paul Brusse and Wijnand Mijnhardt (eds)

Balans tussen stad en platteland

('Striking a balance between town and country')

4 volumes, Zwolle, Waanders, 2011, 248 pp.

Zeeland – a new template for Dutch history?

When people consider the Netherlands they tend to look only at the provinces that make up today's Randstad conurbation, and to ignore the periphery. Although the province of Zeeland initially played a significant role in Dutch history, all that is now over. To many, Zeeland is now a backwater.

Back in 1983 the Utrecht historian Wijnand Mijnhardt said 'Research into the Netherlands' provincial and regional cultures has been confined to occasional outlines in provincial histories; cultural relations with countries outside the Dutch Republic, as well as the integration process, have scarcely been examined. As a result, most of the studies available to us focus on Holland.'¹ Fifteen years later little had changed, despite Mijnhardt and Joost Kloek's statement in their magnificent study of the Dutch Republic around 1800: 'The greatest social and geographic contrast in the Republic was . . . not between urban and rural areas, but between urbanised and less urbanised regions – and it was here that the greatest friction arose. Economic interests often diverged. Holland and Zeeland had always been oriented towards the sea and overseas trade, whereas the land-based areas of the country were far more agricultural and interregional in their outlook.'² But even Mijnhardt and Kloek barely mentioned Zeeland.

It was Zeeland's fate that shifts in economic and political power in Europe made the sea less and less important to its survival and it increasingly became a land-based region. By the late eighteenth century, Zeeland's trading towns were no longer a force to be reckoned with. Many town-dwellers moved out to the countryside. The balance shifted, and demographic changes also altered the balance of power. Zeeland was soon relegated to the background by Dutch historians. A huge gap developed in our understanding of what the province meant to the Netherlands. This particularly applied to the eighteenth and nine-

1
W. W. Mijnhardt, 'De geschiedschrijving over de ideeëngeschiedenis van de 17e- en 18e-eeuwse Republiek', in W. W. Mijnhardt (ed.), *Kantelend geschiedbeeld. Nederlandse historiografie sinds 1945*, Utrecht and Antwerp, Het Spectrum, 1983, p. 162.

2
J. Kloek and W. Mijnhardt, *1800: blauwdrukken voor een samenleving*, The Hague, Sdu Uitgevers, 2001, p. 55.

machtsevenwicht. In de nationale geschiedschrijving raakte Zeeland al snel op de achtergrond. Er ontstond een enorme lacune in het besef wat de provincie voor het land betekende. Dit gold vooral voor de achttiende en negentiende eeuw. Het is daarom niet vreemd dat de historicus Mijnhardt in 2004 een projectgroep opzette die de ontstedelijking in Zeeland in deze eeuwen onder de loep nam. Methodologisch kon de groep terugvallen op het werk van enerzijds de agrarisch historicus Bernard Slicher van Bath en anderzijds de sociaal-geograaf H.J. Keuning, die opmerkelijk genoeg in geen enkele literatuurlijst van de delen van deze publicatie voorkomen. Het zou interessant zijn te weten hoe hun werk zich verhoudt tot de studies van deze twee gerenommeerde historici.

Dankzij een bijdrage van NWO kon het onderzoek worden gefinancierd. De resultaten zijn thans als vier losstaande delen in een cassette door Uitgeverij Waanders en de Universiteit Utrecht gepubliceerd. Het eerste deel, geschreven door Paul Brusse, behandelt de stedelijke netwerken en het platteland. Hij merkt op dat de Zeeuwse steden weliswaar dicht bij elkaar lagen, maar tegelijk deel uitmaakten van vele netwerken die elkaar slechts gedeeltelijk overlaptten. Dit verklaart ook het verschil in snelheid waarmee het verval intrad. De hegemonie van de stad mag dan alomtegenwoordig zijn geweest, in de periode die hij bestudeert heeft het platteland de stad juist steeds minder nodig en trekt het relatief gezien meer macht naar zich toe. Brusse schetst een gedifferentieerd beeld van het verval van de steden en de machtsverschuivingen. Hij concludeert dat dit proces achterliep bij dat van andere steden in het westen van Nederland, maar het tempo uiteindelijk veel hoger lag. Vaste patronen in zowel stedelijke neergang als herstel laten zich echter moeilijk herkennen. Daarmee geeft hij al aan dat ontwikkelingen wel kunnen worden vergeleken, maar dat oorzaken, gevolgen en de snelheid waarmee de veranderingen zich voordoen, van verschillende orde zijn, afhankelijk van het specifieke netwerk waartoe een bepaalde plaats of gebied behoort. Het tweede deel, van de hand van Jeanine Dekker, gaat in op de desurbanisatie en de politieke verhoudingen op het platteland, en het derde, geschreven door Arno Neele, beschrijft de culturele verhoudingen tussen stad en land in de onderzochte periode. Dit deel is voor de lezers wellicht het interessantst, omdat het zaken als vervoer en ruimte aan de orde stelt. Neele geeft ook duidelijk aan waarom Zeeland als onderzoeksobject is gekozen: tussen 1750 en 1850 transformeerden de Zeeuwse steden 'van interregionale en internationale handelssteden tot kleine regionale verzorgingscentra. Tegelijkertijd groeide de rurale bevolking in de provincie explosief'

(p. 9). Merkwaardig is dat de auteur aan het slot concludeert dat 'door het internationale cultureel nationalisme en het internationale anti-urbanisme (...) de Zeeuwen in de laatste decennia van de negentiende eeuw uiteindelijk in het reine [wisten] te komen met de desurbanisatie en de perifere ligging van hun provincie. Juist deze internationale intellectuele context schiep voor het ontstedelijkte en agrarische Zeeland de mogelijkheid om zich weer in een positieve zin te positioneren binnen Nederland en Europa' (p. 169). Deze slotopmerking lijkt ons toch ietwat gechargeerd en te rooskleurig. Iowa blijft Iowa, en Drenthe blijft Drenthe, ondanks Cuby and the Blizzards. In plaats van in het reine komen bedoelt hij waarschijnlijk dat ze zich neerlegden bij de feiten.

In het vierde en laatste deel, van Paul Brusse en Wijnand Mijnhardt, wordt de balans opgemaakt. Dit deel is geheel in het Engels en heeft als titel *Towards a new template for Dutch history*, waarmee het programmatische karakter van het onderzoek wordt samengevat. Zij beschouwen het als exemplarisch. Het urbanisatieproces kwam tot stilstand rond 1700 en er moest worden gezocht naar een nieuwe balans tussen de steden en het platteland. 'Urban decline combined with the boom in agriculture reversed the balance of social – and consequently political – power' (p. 80). Dit gold voor Zeeland, maar de vraag blijft of het ook voor andere provincies kan gelden. De studies lijken in schril contrast te staan met hetgeen Auke van der Woud beweert in *Het lege land. De ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848*, gepubliceerd in 1987. De schrijvers pleiten voor een gedifferentieerder beeld en stellen: 'French and British travellers, who compared the poverty in the cities of Holland with the urban poverty in their own countries, were all too apt to forget that the Dutch slums were not a result of rapid urban growth but of decades of urban decline – a mistake made by Dutch researchers as well' (p. 85). En met dit laatste wordt vooral het onderzoek van Van der Woud naar de achterstandswijken in de negentiende en twintigste eeuw bedoeld, dat in 2010 onder de titel *Koninkrijk vol sloppen: achterbuurten en vuil in de negentiende eeuw* werd uitgegeven. Het verschil in interpretatie lijkt op een verschil in benadering te wijzen. Ook bronnen worden anders gebruikt. Hoewel de archieven in Zeeland bijzonder rijk zijn, ligt dit omvangrijke materiaal niet pasklaar voor gebruik, maar moet worden geput uit bronnen die voor andere doeleinden, meestal fiscale, werden aangelegd. De gegevens moeten dus worden bewerkt en in statistieken worden omgezet willen ze voor het onderzoek van nut zijn. Van der Woud maakt nauwelijks gebruik van dit soort bronnen, maar richt zich vooral op gepubliceerde gegevens en verhan-

teenth centuries. So it is not surprising that in 2004 Mijnhardt set up a project group to study the de-urbanisation of Zeeland during those two centuries. Methodologically, the group benefited from the work of the agricultural historian Bernard Slicher van Bath and the social geographer H. J. Keuning – and yet, astonishingly, neither of them appears in any of the bibliographies in the four-part work. It would be interesting to know how the work relates to the studies by these two renowned historians.

The study was funded by the Netherlands Organisation for Scientific Research (NWO), and the results have now been brought out as a four-volume boxed set by the Dutch publishing firm Waanders and Utrecht University. The first volume, written by Paul Brusse, discusses urban networks and rural areas. Brusse comments that, although Zeeland's towns were located close together, they were part of numerous networks that only partly overlapped. This accounts for the differences in the speed of their decline. Urban hegemony may have been universal, but in the period considered here rural areas were less dependent on urban ones than they had ever been, and were becoming relatively more powerful. Brusse paints a differentiated picture of urban decline and shifts in power; he concludes that, although this process lagged behind that in other towns and cities in the western Netherlands, it was eventually much more rapid. However, fixed patterns of both urban decline and urban recovery are hard to detect. Here Brusse indicates that, although developments can be compared, the causes, effects and speed of the changes varied, depending on the specific network that a given place or area was part of. The second volume, by Jeanine Dekker, describes de-urbanisation and rural political relations, while the third, by Arno Neele, discusses cultural relations between urban and rural areas in the period under study. Readers may well find this the most interesting part, for it deals with such aspects as transport and spatial development. Neele also makes clear why Zeeland was chosen as a subject for study: between 1750 and 1850 towns in the province were transformed 'from interregional and international trading towns into small regional supply centres. At the same time, the rural population of the province grew explosively' (p. 9). Curiously, the author concludes by saying that 'in the closing decades of the nineteenth century, owing to international cultural nationalism and international anti-urbanism ... the Zeelanders finally came to terms with the de-urbanisation and the peripheral location of their province. It was precisely this international intellectual context that enabled a de-urbanised, agricultural Zeeland to regain a favourable position in

the Netherlands and Europe' (p. 169). This concluding remark strikes me as rather too sanguine. Rather than 'coming to terms' with things, Neele surely meant that the Zeelanders resigned themselves to them.

The fourth and last volume, by Paul Brusse and Wijnand Mijnhardt, is a summary; unlike the rest of the book it is entirely in English, and is entitled *Towards a new template for Dutch history*. It summarises the programmatic nature of the study, which the authors consider exemplary. The urbanisation process came to a halt around 1700, and a new balance had to be struck between town and country. 'Urban decline combined with the boom in agriculture reversed the balance of social – and consequently political – power' (p. 80). This may have been true of Zeeland, but the question remains whether it was also true of other provinces. The studies are very much at odds with what Auke van der Woud claims in *Het lege land: de ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848* ('The empty land: spatial planning in the Netherlands 1798-1848'), published in 1987. The authors paint a more differentiated picture, stating 'French and British travellers, who compared the poverty in the cities of Holland with the urban poverty in their own countries, were all too apt to forget that the Dutch slums were not a result of rapid urban growth but of decades of urban decline – a mistake made by Dutch researchers as well' (p. 85). This last comment is above all aimed at Van der Woud's study of nineteenth- and twentieth-century slums, published in 2010 as *Koninkrijk vol sloppen: achterbuurten en vuil in de negentiende eeuw* ('A kingdom of slums: dirt and decay in nineteenth-century Holland'). The difference in interpretation suggests a difference in approach. Sources are also used differently. Although Zeeland's archives are unusually ample, the extensive material is not readily exploitable, and use must be made of sources originally compiled for different – usually fiscal – purposes. The data must therefore be edited and turned into statistics if they are to be of value here. Van der Woud makes very little use of such sources, focusing instead on published data and treatises. These mainly concern the cities and their problems, as well as their views of the countryside. Mijnhardt's study group takes issue with this one-sided approach, pointing out that the countryside may also have its views of the city, and that these may be of relevance to the current situation. They thus appear to be advocating a paradigm shift of the kind attempted and advocated on various occasions by the Italian historian Carlo Ginzburg. His article 'High and Low' looks at the stratification of culture in the light of several studies he carried out; and some years later, in 1979, a paper he wrote with Enrico Castel-

delingen. Die betreffen over het algemeen de grote steden en de problemen daar en de visies die er vanuit deze steden op het platteland werden geprojecteerd. De onderzoeksgroep van Mijnhardt wil deze eenzijdige problematiek aan de kaak stellen en wijst er ook op dat vanuit het platteland een zicht kan worden ontwikkeld op de stad en dat dit belangrijk kan zijn voor de huidige situatie. Daarmee lijken ze een soort paradigma-wissel voor te staan op dezelfde wijze als de Italiaanse historicus Carlo Ginzburg die meerdere keren heeft nagestreefd en in zijn werk naar voren gebracht. In zijn artikel 'High and low' gaat hij in op de gelaagdheid van de cultuur naar aanleiding van enkele studies die hij verrichtte, en enkele jaren later, in 1979, stelde hij in een samen met Enrico Castelnuovo geschreven bijdrage het thema van het centrum en de periferie ter discussie met betrekking tot de Italiaanse kunstgeschiedenis.³ Er worden relaties ontdekt die voorheen verborgen bleven. Zij brengen deze relaties terug tot conflicten waarbij de periferie niet schools de door centra gedicteerde opinies volgde. Autonomie en afhankelijkheid worden vanuit een ander licht bekeken. De zienswijze van Ginzburg, die zich methodologisch graag op onontgonnen gebied begeeft, gaat ervan uit dat een eiland niet zomaar een eiland is, maar deel uitmaakt van een groter geheel waarin verschillende spanningsvelden zijn te onderkennen. In Nederland werd men zich daar slechts langzaam van bewust.

'In the long agricultural century, Dutch culture also lost its urban-inspired edge over the rest of Europe, and the new rural reality acquired less unique – and more mainstream European – cultural foundations', zo schrijven Brusse en Mijnhardt (p. 99). Dit betekende niet dat de agrarische sector marginaal werd, maar dat zij deel ging uitmaken van een complexer netwerk of netwerken, waarin de betekenis van steden en verbindingen een andere is dan voorheen werd gedacht. Zij willen dat er met een frisse blik wordt gekeken naar de Nederlandse geschiedenis en dat de heldenrol van de enkeling, van die ene stad, in een breder perspectief wordt gezien. Dat dat geen gemakkelijke opgave is bewijzen de drie studies die het grootste gedeelte van de cassette vullen. Zij richten zich op 'het geval Zeeland' en hun werk wordt door uitgebreid bronnenonderzoek geschraagd, maar de vraag blijft in hoeverre aan dit onderzoek consequenties kunnen worden verbonden die niet met de specificiteit – het lokale – van deze provincie samenhangen, maar een grote algemeenheid bezitten. Met andere woorden: kan aan dergelijke grondig onderzochte 'microstudies' richtlijnen worden ontleend die een grotere geldigheid bezitten? Hoe het ook zij, gezond voor de lezers van *OverHolland* kan in elk geval het besef zijn dat er

meer in dit land bestaat dan alleen de Randstad, dat in elke regio elke stad altijd een platteland kende en dat hun wederzijdse afhankelijkheid de ontwikkeling bepaalde.

Zie: C. Ginzburg, 'High and Low: the theme of forbidden knowledge in the sixteenth and seventeenth centuries', in: *Past and Present*, nr. 73, november 1976, pp. 28-41; Ned. vert. 'Hoog en laag. Het thema van de verboden kennis in de zestiende en zeventiende eeuw', in: C. Ginzburg, *Omweg als methode. Essays over verborgen geschiedenis, kunst en maatschappelijke herinnering*. Nijmegen (SUN) 1988, pp. 150-176; E. Castelnuovo en C. Ginzburg, 'Centro e periferia', in: *Storia dell'arte italiana. Questioni e metodi*. Turijn (Einaudi) 1979, pp. 281-352.

nuovo discussed the theme of the centre and the periphery in terms of Italian art history.³ Previously hidden relationships were revealed and discussed as conflicts in which the periphery did not just slavishly adhere to opinions dictated from the centre. Autonomy and dependence were seen in a whole new light. Ginzburg, who enjoys breaking new methodological ground, takes the view that an island is not just an island but is part of a greater whole in which various areas of tension can be observed. Dutch researchers are only gradually beginning to grasp this.

'In the long agricultural century, Dutch culture also lost its urban-inspired edge over the rest of Europe, and the new rural reality acquired less unique – and more mainstream European – cultural foundations', write Brusse and Mijnhardt (p. 99). This is not to say that the agricultural sector became marginal, but that it became part of a more complex network or networks in which towns, cities and communications no longer meant what they had previously been thought to mean. The authors are calling for a whole new look at Dutch history, and for the heroic role of the individual, in a given town or city, to be seen in a broader perspective. The difficulty of this task is apparent from the three studies that make up the greater part of the publication. They focus on 'the case of Zeeland' and their work is supported by extensive literature studies; but the question remains to what extent it allows us to draw conclusions that are not tied to the specific (local) features of this one province, but are more generally valid. In other words, can such thorough 'micro-studies' yield more broadly applicable guidelines? Whatever the answer may be, it can do the readers of *OverHolland* no harm to be reminded that there is more to this country than just the Randstad, that each town and city in each region always had its own countryside, and that developments were determined by their interdependence.

See C. Ginzburg, 'High and Low: the theme of forbidden knowledge in the sixteenth and seventeenth centuries', in *Past and Present*, no. 73, November 1976, pp. 28-41; E. Castelnuovo and C. Ginzburg, 'Centro e periferia', in *Storia dell'arte italiana: questioni e metodi*, Turin, Einaudi, 1979, pp. 281-352.

Over de auteurs

Jaap Evert Abrahamse (1967) studeerde architectuur- en stedenbouwschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen. In 2010 promoveerde hij cum laude aan de Universiteit van Amsterdam op het proefschrift *De grote uitleg van Amsterdam. Stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw*. Hij werkt als senior onderzoeker historische stedenbouw bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en publiceert regelmatig over stedenbouw, architectuur, infrastructuur en landschap. Op dit moment werkt hij aan een aantal onderzoeksprojecten, waaronder *Atlas van de verstedelijking van Nederland*.

Herman van Bergeijk (1954) is een architectuurhistoricus die in Groningen en Venetië heeft gestudeerd. In 1995 promoveerde hij op een studie over het werk van W.M. Dudok. Hij werkte lange tijd als freelance historicus en doceerde aan universiteiten in verschillende Europese landen en de Verenigde Staten. Sinds 1997 is hij werkzaam aan de TU Delft. Hij heeft meerdere boeken op zijn naam staan. Een studie over de betekenis van het werk van Jan Duiker zal in 2014 bij nai010 Uitgevers verschijnen.

Like Bijlsma (1965) is medeoprichter van SUBoffice architecten. Daarnaast is ze werkzaam als onderzoeker bij het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Haar werkveld bevindt zich op het grensvlak van architectuur en stedelijke ontwikkeling. Ze was redacteur bij het tijdschrift *OASE* en zit momenteel in de redactie van *Rooilijn*. Samen met Jochem Groenland publiceerde ze in 2006 *De tussenmaat. Handboek voor het collectieve woongebouw*. Recentelijk verscheen de publicatie *Atlas Nieuwe Steden*, die ze schreef samen met Arnold Reijndorp en Ivan Nio.

Gabriel Carrascal Aguirre (Spanje, 1973) studeerde architectuur aan de Escuela Técnica Superior de Arquitectura in Madrid en behaalde de graad van *dottore di ricerca* aan het IUAV in Venetië. Als freelance architect houdt hij zich sinds 2002 bezig met architectonisch onderzoek in uiteenlopende richtingen en neemt deel aan diverse onderzoeksgroepen. Hij werkte in 2013 als *visiting researcher* aan de Technische Universiteit van München. In zijn dissertatieonderzoek *Map and Project* onderzoekt hij het constructivistische karakter van grafische representatie, met bijzondere aandacht voor de invloed van cartografische technieken in de praktijk van het architectonisch ontwerp.

Otto Diesfeldt (1976) studeerde architectuur aan de TU Delft. Sindsdien is hij als parttime onderzoeker verbonden aan de afdeling Architectuur van de TU Delft. Hier specialiseerde hij zich in het doen van cartografisch onderzoek en het tekenen van kaarten.

Momenteel werkt hij aan het onderzoeksproject *Randstad Holland in kaart*. Van 2004 tot 2005 werkte hij bij De Nijl Architecten in Rotterdam. Van 2005 tot 2013 was hij projectarchitect bij Dick van Gameren architecten in Amsterdam. Momenteel werkt hij als architect bij Mecanoo architecten in Delft.

Jan van Doesburg (1963) studeerde middel-eeuwse archeologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is als senior onderzoeker Middeleeuwen en Nieuwe tijd werkzaam bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort. Hij is gespecialiseerd in het onderzoek naar middeleeuwse nederzettingen, kastelen en *moated sites* en de materiele cultuur van de middeleeuwen en is actief op bestuurlijk terrein bij organisaties op dit gebied, zowel in Nederland als internationaal. Van zijn hand zijn verschillende publicaties over deze onderwerpen verschenen. Momenteel rondt hij een proefschrift af getiteld *Torenhoge ambitie*, over ontginningen, elitevorming en kastelenbouw in het Kromme Rijngebied in de middeleeuwen.

Henk Engel (1949) is architect en universitair hoofddocent aan de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft. Hij is medeoprichter van het bureau De Nijl Architecten, dat sinds het begin van de jaren tachtig werkzaam is in verschillende vormen van stedelijke vernieuwing. Aan de Faculteit Bouwkunde doceert hij architectuurtheorie, ontwerpen en onderzoek. Sinds tien jaar geeft hij leiding aan het onderzoeksprogramma *Randstad Holland in kaart*. Hij is hoofdredacteur van de serie *OverHolland*, waarin de resultaten van het onderzoek en aanverwante studies worden gepubliceerd. Naast gerealiseerd werk zijn er regelmatig ontwerpstudies en publicaties van zijn hand verschenen.

Esther Gramsbergen (1964) voltooide in 1989 de studie architectuur aan de TU Delft. Zij werkte voor diverse architectenbureaus, waaronder Karelse van der Meer Architecten (Groningen, Rotterdam) en de Architecten Cie. (Amsterdam). Sinds 1999 is zij als universitair docent Architectonisch ontwerpen verbonden aan de TU Delft. Zij is coauteur (met Willemijn Wilms Floet) van het *Zakboek voor de woonomgeving* (2001). In 2011 behaalde zij de titel *dottore di ricerca* van de universiteit IUAV in Venetië met de studie *Inner fringe-belts and the formation of the knowledge infrastructure in Amsterdam, 1578-1880*.

Iskandar Pané (1974) studeerde architectuur aan de TU Delft en is daar sinds 2001 als onderzoeker werkzaam. Hij is betrokken bij het onderzoek naar de verstedelijking van de Randstad. Van 2001 tot en met 2006 was hij architect bij De Nijl Architecten. Sinds 2006 is hij als architect werkzaam bij KAW architecten en adviseurs te Rotterdam.

Reinout Rutte (1972) is stads- en architectuurhistoricus en universitair docent bij de Sectie Geschiedenis aan de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft. Hij publiceerde vooral over de geschiedenis van de inrichting van Nederland, in het bijzonder de stedenbouw. Hij werkt aan de *Atlas van de verstedelijking in Nederland (11de-21ste eeuw)* en hij begeleidt het onderzoeksproject *Randstad Holland in kaart*.

Eireen Schreurs (1968) voert met Like Bijlsma het bureau SUBoffice architecten en werkt daarnaast als docent bij de vakgroep Interiors, Buildings, Cities van de Faculteit Bouwkunde van de TU Delft. SUBoffice voerde een reeks studies uit naar stadswijken, in 2010 gepubliceerd in de krant *De Zuidwijker*. Zij initieerde in 2008 *Singel-dingen* in het Heemraadsparck in Rotterdam, waarvoor SUBoffice de kiosk bouwde en waar zij nu een bestuursfunctie bekleedt.

Gerdy Verschuure (1972) studeerde architectuur en restauratie aan de Faculteit Landschapsarchitectuur en Erfgoed van de TU Delft. Ze was daarna als ontwerper betrokken bij verschillende renovatieprojecten en was ambtenaar monumentenzorg in Voor- schoten. Ze is thans docente aan dezelfde faculteit waar ze ook studeerde. Haar onderwijstaak behelst het groene erfgoed. Tevens werkt ze aan een proefschrift over de relatie tussen buitenplaatsen en de karakteristieken van het Hollandse landschap in de zeventiende eeuw.

Arnoud de Waaijer (1974) studeerde architectuur aan de TU Delft. Hij studeerde af op een voorstel voor een treinstation voor Dordrecht, met de nadruk op stadsanalyse en stedelijke transformatie door architectonisch ingrijpen. Sinds 2008 is hij als onderzoeker verbonden aan de afdeling Architectuur van de TU Delft. Hij is betrokken bij de onderzoeksprojecten *Randstad Holland in kaart* en *Atlas van de verstedelijking van Nederland (11de-21ste eeuw)*. Momenteel werkt hij aan een proefschrift over het potentieel van de verschillende typen locaties in het hedendaagse stedelijke landschap.

About the authors

Jaap Evert Abrahamse (b. 1967) studied the history of architecture and urban planning at the University of Groningen. In 2010 he was awarded a PhD *cum laude* from the University of Amsterdam for a dissertation entitled *De grote uitleg van Amsterdam: stadsontwikkeling in de zeventiende eeuw* ('The Great Expansion of Amsterdam: urban development in the seventeenth century'). He is a senior researcher in historical urban planning at the Cultural Heritage Agency of the Netherlands, and regularly publishes on urban planning, architecture, infrastructure and landscape. He is currently working on a number of research projects, including *Atlas van de verstedelijking van Nederland* ('Atlas of the urbanisation of the Netherlands').

Like Bijlsma (b. 1965) is a co-founder of the firm *SUBoffice architecten*. She also works as a researcher at the Netherlands Environmental Assessment Agency (PBL). Her field of work is at the interface between architecture and urban development. She has been an editor for the journal *OASE* and is currently on the editorial board of *Rooilijn*. In 2006, together with Jochem Groenland, she published *De tussenmaat: handboek voor het collectieve woongebouw I The intermediate size: a handbook for collective dwellings. Atlas Nieuwe Steden* ('Atlas of new cities'), which she wrote together with Arnold Reijndorp and Ivan Nio, was also published recently.

Gabriel Carrascal Aguirre (b. 1973) studied architecture at the Escuela Técnica Superior de Arquitectura in Madrid and obtained a *dottore di ricerca* degree at the IUAV in Venice. A freelance architect since 2002, he has conducted a wide range of architectural research and been part of several research groups. In 2013 he became a visiting researcher at the Technical University of Munich. His PhD dissertation *Map and Project* investigates the constructivist nature of graphic representation, focusing on the influence of cartographic techniques in the practice of architectural design.

Arnoud de Waaijer (b. 1974) studied architecture at Delft University of Technology, graduating with a proposal for a railway station in Dordrecht that emphasised urban analysis and urban transformation through architectural intervention. Since 2008 he has been a researcher at Delft University of Technology's Faculty of Architecture, where he is involved in the *Mapping Randstad Holland* and *Atlas of Dutch urbanisation (11th-21st centuries)* research projects. He is currently preparing a dissertation on the potential of the various kinds of location in the contemporary urban landscape.

Otto Diesfeldt (b. 1976) studied architecture at Delft University of Technology. Since then he has been a part-time researcher at Delft University of Technology's Faculty of Architecture, where he has specialised in cartographic research and map-drawing. He is currently involved in the *Mapping Randstad Holland* research project. From 2004 to 2005 he worked for De Nijl Architecten in Rotterdam, and from 2005 to 2013 he was a project architect at Dick van Gameren architecten in Amsterdam. He is now working as an architect at Mecanoo architecten in Delft.

Henk Engel (b. 1949) is an architect and an Associate Professor at Delft University of Technology's Faculty of Architecture. He helped found De Nijl Architecten, which has been involved in various forms of urban transformation since the beginning of the 1980s. At the Faculty of Architecture, Engel teaches architecture theory, design and research. For the past ten years he has led the *Mapping the Randstad Holland* research programme. He is editor of the *OverHolland* series, in which the results of the research programme and related studies are published. Aside from his built work, he has regularly published design studies as well as scholarly work.

Esther Gramsbergen (b. 1964) studied architecture at Delft University of Technology, graduating in 1989. She has worked for various architecture firms, including Karelse van der Meer Architecten in Groningen and Rotterdam and Architekten Cie. in Amsterdam. Since 1999 she has been a lecturer in architectural design at Delft University of Technology. In 2001, together with Willemijn Wilms Floet, she wrote *Zakboek voor de woonomgeving*. In 2011 she was awarded the title of *dottore di ricerca* at the IUAV university in Venice for her study *Inner fringe belts and the formation of the knowledge infrastructure in Amsterdam, 1578-1880*.

Iskandar Pané (b. 1974) studied architecture at Delft University of Technology and has been a researcher there since 2001. He is involved in research into the urbanisation of the Randstad. From 2001 to 2006 he was an architect at De Nijl Architecten. Since 2006 he has worked as an architect at KAW architecten en adviseurs in Rotterdam.

Reinout Rutte (b. 1972) is an urban and architectural historian and a lecturer in the History Department at Delft University of Technology's Faculty of Architecture. He has mainly published on the history of Dutch spatial development, especially urban development. He is working on the *Atlas of Dutch urbanisation (11th-21st centuries)* and is an advisor to the *Mapping Randstad Holland* research project.

Eireen Schreurs (b. 1968) runs the firm *SUB-office architecten* together with Like Bijlsma, and is also a lecturer on Interiors, Buildings and Cities at Delft University of Technology's Faculty of Architecture. *SUBoffice architecten* has conducted a series of studies on city districts, published in the newspaper *De Zuidwijker* in 2010. In 2008 Eireen Schreurs launched the Singeldingen citizens' initiative in Rotterdam's Heemraadspark (her firm built the kiosk, and she is now on the board of management).

Herman van Bergeijk (b. 1954) is an architectural historian who has studied in Groningen and Venice. In 1995 he was awarded a doctorate for a study on the work of W. M. Dudok. For many years he worked as a freelance historian and taught at universities in various European countries and the United States. Since 1997 he has been on the staff of Delft University of Technology. He has written several books, and his study on the significance of Jan Duiker's work will be published by nai010 Publishers in 2014.

Jan van Doesburg (b. 1963) studied mediaeval archaeology at the University of Amsterdam. He is a senior researcher in the Middle Ages and Early Modern Times at the Cultural Heritage Agency of the Netherlands. He specialises in research into mediaeval settlements, castles and moated sites, as well as mediaeval material culture, and works in an administrative capacity for organisations in this field both in the Netherlands and abroad. He has published a number of works on these topics, and is currently completing a dissertation entitled *Torenhoge ambitie* ('Lofty ambition') on land reclamation, the formation of elites and the building of castles in the Kromme Rijn area of the Netherlands during the Middle Ages.

Gerdy Verschuure (b. 1972) studied architecture and restoration at Delft University of Technology's Faculty of Landscape Architecture and Heritage. Subsequently she was involved as a designer in various renovation projects and worked as a cultural heritage officer. She is now a lecturer at the faculty where she studied, specialising in green heritage. She is also working on a dissertation on the relationship between country estates and the features of Holland's seventeenth-century landscape.